

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДРУЧНИКА З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сем'янів Анастасія

аспірант кафедри загальної педагогіки.

Україна, Харків, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_wos/31012019/6318

ARTICLE INFO

Received: 09 November 2018

Accepted: 23 January 2019

Published: 31 January 2019

KEYWORDS

foreign language, education, humanitarian education, values, personality, communication, educational potential.

ABSTRACT

The article is devoted to problems of the educational potential of the foreign language textbooks. The article deals with the problem of education, which is one of the most important components of the educational process, along with learning. Stand out and describe the features of the role of the textbook, which serves as the main means in the education of human. Due to the role of the textbook on foreign languages, a person cultivates a culture, an understanding of universal values. The textbook absorbed the richness of the cultural heritage of the past of its people and the peoples of other countries, which seeks for mutual understanding with them, able and ready to implement interpersonal and intercultural communication.

Citation: Сем'янів Анастасія. (2019) Educational Potential of a Foreign Language Textbook. *International Academy Journal Web of Scholar*. 1(31), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_wos/31012019/6318

Copyright: © 2019 Сем'янів Анастасія. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Постановка проблеми. Цілком очевидно, що майбутнє нашої держави визначається рівнем виховання молоді, рівнем її навчання, фізичного та духовного розвитку, громадянського становлення. Практика переконливо доводить, що недостатня увага до виховної функції навчання позначається не тільки на спотвореному ставленні до навчання, а й до життя в цілому, у підлітків формуються негативні якості особистості.

За допомогою іноземної мови як предмету міжкультурної освітньої парадигми людина збагачується в багатьох сенсах. Вона підвищує не тільки практичний ефект навчання, виражається в придбанні нових знань, але і робить істотний внесок у формування людини як особистості. Саме виховний потенціал можна виявити в іноземній мові як навчальній дисципліні[4]. Педагоги пропонують кардинально змінити пріоритети цілей навчання, у контексті сучасного розвивального навчання, на перший план поряд з розвивальною функцією пропонують висунути і виховну. Вона в основному, забезпечує становлення особистості учня, розкриває його індивідуальні здібності, розвиває розумову активність [5; 7].

До того ж соціологи стверджують, що якщо кілька років тому системи цінностей змінювалися кожні 25 років, то тепер це відбувається кожні 10 років. Така швидка зміна ціннісних орієнтацій змушує викладачів особливо пильно вдивлятися в своїх вихованців і пам'ятати про актуальність висловлювання М.М. Пришвіна, що стійке моральне правило для виховання дітей потрібно більше, ніж хліб.

Ось чому в багатьох школах України основним принципом освітньої політики висунутий "пріоритет виховання над навчанням, сприяє становленню моральних ідеалів і цінностей, спрямованих на розвиток індивідуальності людини".

Таким чином, сучасна стратегія розвитку виховання покоління учнів відповідно до Концепції модернізації української освіти спрямована, перш за все, на:

- забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави;
 - підвищення ролі виховної діяльності в гуманізації суспільно-економічних відносин, формуванні нових життєвих установок;
-

• розробку інваріантних моделей змісту виховання в освітніх установах з урахуванням сучасної соціокультурної ситуації, нових цінностей виховання і навчання - Життя, Земля, Вітчизна, Сім'я, Істина, Праця, Культура, Світ, Добро, Милосердя. Система виховання в школі, а також зміст освіти орієнтується і повинна орієнтуватися саме на ці цінності.

Аналіз останніх досліджень. Оцінювання змісту підручника є одним із найважливіших завдань як для його автора, так і для незалучених працівників освіти до процесу оцінювання. Ця процедура може бути виконана в різний спосіб і різними формами. В педагогічній та психологічній науковій літературі пропонується значна їх кількість [6]. Як правило, вибір який зумовлений проблемою, що підлягає дослідженню. Пропонується здійснювати цю діяльність з точки зору як психології, дидактики, методики, так і лінгвістики. Для шкільного підручника з іноземної мови усі названі сфери важливі, а тому їх доцільно використовувати в комплексі. Саме комплексне оцінювання дає можливість отримати найвірогідніші результати, які дозволяють об'єктивно сформулювати певну точку зору щодо підручника і визначити рівень його придатності для використання. Водночас отримані результати можуть бути підґрунтям для удосконалення його змісту, якщо в тому об'єктивно виникає потреба, або ж для рекомендацій його для видруку чи відхилення з метою доопрацювання. Вітчизняні і зарубіжні дослідники приділяли значну увагу до проблеми аналізу шкільних підручників в другій половині ХХ століття. З'явилися підходи до її вирішення, і все більше вчених звертають увагу на різні аспекти цього питання. У зв'язку з цим проблема підручникотворення та аналізу й оцінювання ефективності навчальної літератури набуває важливого значення і об'єктивно перетворилась у складову частину дидактики. Сьогодні різноманітні аспекти теорії підручника отримують ще більший та активніший розвиток, зумовлений трансформаційними процесами, що відбуваються в зарубіжній та вітчизняній сферах освіти. Аналізували ці процеси відомі дослідниками, такі як А. Р. Арутюновим, О. М. Бандурою, В. П. Беспальком, І. Л. Бім, М. М. Вятютневим, Д. Д. Зуєвим, В. В. Краєвським, І. Я. Лернером, С. Г. Шаповаленком, Е. Anthony, Y. Manby, G. Mayendorf, S. Savignon, S. Tolman. Наступна низка дослідників, у своїх роботах також порушують різноманітні аспекти теорії підручника. Це Н. П. Басай, Н. М. Бібік, Н. Ф. Бориско, М. І. Бурда, Н. М. Буринська, Л. П. Величко, Н. Д. Гальскова, Я. П. Кодлюк, О. І. Ляшенко, В. М. Мадзігон, Р. Ю. Мартинова, В. М. Плахотник, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, Н. К. Скляренко, О. М. Топузов, М. В. Якушев, M. Pallares, M. Roldan, A. Sanchez, P. Skehan, H. Stern, Y. Yalden, H. Widdowson, K. Willing та інші.

З проведеного аналізу публікацій 20 ст., які з'явилися у зарубіжній та вітчизняній науковій пресі, можна зробити висновок про те, що виявилися такі основні об'єкти в дослідженні проблеми підручникотворення: добір змісту навчання та особливості його методичної організації у підручнику, апробація навчальних матеріалів, методи і способи реалізації комунікативного підходу у змісті підручників з іноземних 200 мов, комплекс вправ і завдань для засвоєння навчального матеріалу тощо. Об'єктивно, що саме ці проблеми стали актуальними і визначальними, оскільки вони виникли як наслідок трансформаційних процесів, які відбуваються у світовому освітньому просторі, а також в освіті України. На жаль, не вдалося знайти нових чітких і обґрунтованих публікацій з проблем аналізу та оцінювання підручників, взагалі, та з іноземних мов, зокрема. Головна умова досягнення нової якості освіти є вдосконалення уроку - основної організаційної форми навчально-виховного процесу в школі. Не можна погодитися, що урок абсолютно зжив себе. Практичні та виховні можливості уроку далеко не є вичерпними. Сьогодні настав час розглядати виховний, розвивальний і дидактичний потенціали уроку з позицій нових цілей і нового змісту освіти[2].

Мета статті. Розкрити виховний потенціал підручників з іноземної мови.

Документи Міністерства освіти підтверджують той факт, що на сьогоднішній день починає складатися національна концепція виховання в нових суспільно-політичних і економічних умовах. Це виховання культури, притаманних учням загальнонародських цінностей, які ввібрали в себе багатство культурної спадщини минулого свого народу і народів інших країн, що прагне до взаєморозуміння з ними, здатного і готового здійснювати міжособистісне і міжкультурне спілкування, в тому числі засобами іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Зміст сучасних навчальних програм має значний виховний потенціал. Від цілеспрямованого відбору змісту навчального матеріалу залежить його реалізація, який надає учням зразки справжньої духовності, громадянськості, гуманізму. Професіоналізм вчителя полягає у методичній грамотності, в умінні підбирати матеріал до уроку, визначити його освітні та виховні можливості. Талант вчителя - у тонкому відчутті

можливостей свого предмета, у формуванні моральних, інтелектуальних, вольових, емоційних якостей особистості.

Таким чином, одним з нових виховних "механізмів", які привели б в рух всю виховну систему школи, є, "посилення гуманітарної та практичної спрямованості навчальних дисциплін, що включають в їх зміст матеріалів. Вони допомагають учням освоїти цінність суспільства і культуру, країни в якій вони живуть, способи самовизначення в них". Можна зазначити з вищесказаного, що до процесу вивчення окремих навчальних дисциплін треба долучити культурознавчі компоненти. Предмет "іноземна мова" грає основну роль в цьому процесі. Іноземна мова з самого початку знайомить нас з культурою країн вивчаємої мови, але й шляхом порівняння виділяє особливості своєї національної культури, знайомить нас з загальнолюдськими цінностями. Іншими словами, сприяє вихованню школярів в контексті "діалогу культур".

Залучення в навчально-виховний процес матеріалів культури різко підвищує мотивацію навчання, що надзвичайно важливо, тому що навчання без мотивації неефективно. Відомо, що долучення до матеріалів культури сприяє пізнавальної мотивації, тобто школярі не тільки освоюють програмний матеріал, а й знайомляться з невідомими фактами культури, що, незаперечно, викликає їх інтерес. Тому процес навчання стає найбільш ефективним.

Варто відзначити, що вчителі з іноземної мови, повинні робити все для того, щоб формувати і розвивати в учнів бажання вчитися, а також активізувати не тільки їх пізнавальні, а й творчі здібності.

Програма розвитку виховання в системі освіти серед ряду пріоритетних напрямків віддає належне "залученню дітей до читання літератури як одного з найбільш дієвих засобів виховання юного громадянина, формування духовно-моральних якостей".

Читання текстів з іноземної мови дає величезні виховні можливості, якщо "іноземна мова використовується як засіб залучення учнів до духовної культури інших народів, якщо він виступає як спосіб пізнання дійсності, як спосіб самопізнання і самовираження особистості в процесі навчання".

При цьому основною освітньою функцією домашнього читання повинна стати функція культуротворчою, що забезпечує збереження, передачу і розвиток загальноосвітньої культури підлітка засобами літературно-художнього компонента, який передбачає доступ до іншої національної культури і тим самим до світової культури. Це дає можливість подолати в вихованні учнів культуроцентризм і внести вагомий внесок в підвищення рівня їх гуманітарної освіти.

Щоб задіяти учнів до читання, треба сам процес читання уявити як чудо - показати в знайомому незнайоме, в звичайному незвичайне, здивувати багатством можливостей.

Серед стимулів до читання ведучим є той, де ділові мотиви (навчання, перемога в конкурсі, успішна самореалізація в нових життєвих умовах) трансформується в мотив особистісний, який стосується духовності.

Підручник 10-11 клас має величезні можливості для здійснення міжпредметних зв'язків, основне значення яких полягає в тому, що вони дають можливість пов'язати в єдину систему всі знання, отримані з різних навчальних дисциплін, а також отримувати нові знання на основі цих зв'язків. Вагому підтримку під час навчання іноземних мов надає, перш за все, література, що надає багатий матеріал для роботи за темою "Книги".

При вивченні тема «Моя улюблена книга» учні знайомляться з творчістю таких французьких письменників і поетів, як В. М. Гюго, П. Верлен, Луї Арагон, Антуан де Сент Екзюпері, Мольєр і т. д.

Опора на літературу дозволяє визначити змістовну сторону мови. Але щоб вирішити проблему, про що (про кого) говорити, учитель повинен знати рівень начитаності учнів[3]. У свою чергу іноземна мова може служити опорою для вивчення літератури. Зокрема, вивчаючи біографію Шекспіра, Шиллера, Гюго та ін., Школярі можуть познайомитися з основними творами цих письменників на уроці і на позакласних заняттях з іноземної мови, послухати записи віршів, уривків з трагедій і комедій у виконанні носіїв мови, а також переклади на українську мову у виконанні акторів. Велику роль відіграє тут також лінгвокраїзнавчий довідник. Невелика біографічна довідка вводить учня в атмосферу творчості автора, нерідко допомагає зрозуміти, чому написано той чи інший твір, з'ясувати позицію автора, його ставлення до описуваних подій. Ці дані розширюють і поглиблюють знання, отримані з курсу літератури. З іншого боку, знайомство з автором або уривком з його книги на уроці іноземної мови може служити свого роду "рекламою" творчості письменника і стимулом до більш глибокого вивчення його творів на уроці літератури.

У 11 класі при вивченні підтеми "Література" учні також познайомилися з короткою біографією великих французьких письменників і поетів. Але проявили особливий інтерес до творчості французького письменника Гі де Мопасан його твору "Любий друг". Взяли один додатковий урок по його творчості: читали ширшу біографічну статтю, відповідали на питання, висловлювали своє ставлення до його творчості.

Наступна підтема, яка також має величезний виховний потенціал, "Кіномистецтво". У підручнику є діалог між молодими людьми Ганною і Крістіаном про чудовий фільм, відзначений премією Оскара, "Амелі". На уроках можна взяти додатковий матеріал, а саме газетну статтю, в якій автор розповідає про важкий шлях створення свого фільму. На мій погляд, цей матеріал мав більше можливості з розвитку ціннісних орієнтацій учнів, сюжет якого дав учням ще раз поміркувати над однією з хвилюючих підлітків тим, тема любові, поговорити про трагедію, яка ламає долі людей, про примарність щастя.

Перед учнями були поставлені такі питання, як:

- Crois-tu en l'amour éternel?
- Qu'entendez-vous par le terme "amour"?
- Qu'est-ce que le bonheur pour vous?

Подібні вправи, які стосуються почуттів та емоцій учнів, спонукають їх до вираження власної думки, оцінки, стимулюють розвиток ціннісних орієнтацій, сприяють ціннісному осмисленню тексту і явищ дійсності.

Методичне рішення проблеми виховання і розвитку школярів на уроці іноземної мови реалізується насамперед у цілісності навчально-виховного процесу. Саме системний підхід дозволяє найбільш повно використовувати фактори навчання, що несуть виховний потенціал [1].

Одним із шляхів реалізації ідеї розвитку і виховання школярів в контексті "діалогу культур" вважаю, що стала останнім часом популярною проектну методику в навчанні іноземної мови. Проектна методика в повній мірі відповідає програмним вимогам щодо навчання іноземної мови. Виконання завдань проекту виходить за рамки уроку і вимагає багато часу, але часто зусилля виправдовують себе, так як при цьому вирішується ряд важливих завдань:

- заняття не обмежуються придбанням учнями певних знань, умінь і навичок, а виходить на практичні дії учнів, зачіпаючи їх емоційну сферу, завдяки чому посилюється мотивація учнів при вивченні іноземної мови;

- учні отримують можливість здійснювати творчу роботу в рамках заданої теми, самостійно добуваючи необхідну інформацію, в тому числі лінгвістичну, не тільки з підручників, але з інших джерел;

- в проекті успішно реалізуються різні форми організації навчальної діяльності, в ході яких здійснюється взаємодія один з одним і вчителем, роль якого змінюється;

- в проектній роботі весь навчальний процес орієнтований на учня: тут перш за все враховуються його інтереси, життєвий досвід і індивідуальні здібності;

- посилюється індивідуальна і колективна відповідальність учнів за конкретну роботу в рамках проекту, так як кожен учень, працюючи індивідуально, або в мікрогрупі, повинен представити всій групі результати своєї діяльності це в свою чергу сприяє вихованню підлітків моральності;

- спільна робота в рамках проекту вчить учнів доводити справу до кінця, вони повинні задокументувати результати своєї праці, а саме - написати статтю для газети, повідомлення, зібрати і обробити статистичні дані, зробити аудіо-відео запис, оформити альбом, колаж, стенгазету, виставку, організувати вечір для батьків, однокласників. Форму презентації (репортаж, повідомлення, рольова гра, вікторина, шоу, концерт, дискусія і т.д.) і документації учні вибирають самі;

- в рамках підготовки до проекту школярі повністю переймаються його ідеєю, і ця ідея несе в собі великий виховний потенціал.

Робота з проектом має наступні етапи: (показ таблиці)

1 етап – Початок, цілі, підготовка.

Діяльність учнів – виявляють проблеми, обговорюють завдання, уточнюють інформацію

Діяльність вчителя – Пояснює мету проекту. Мотивує учнів. Спостерігає.

2 етап. Планування

Діяльність учнів – Формують задачі. Уточнюють інформацію. Вибирають та обґрунтовують інформацію.

3 етап. Прийняти рішення.

Діяльність учнів -

Діяльність викладача - спостерігає, консулює.

4 етап. Виконання.

Діяльність учнів - оформлює проект. Виконує дослідження, працює над проектом.

Діяльність вчителя - спрямовує процес, якщо це необхідно, спостерігає.

5 етап - оцінка результатів.

Діяльність учнів - беруть участь в колективному самоаналізі, самооцінці.

Діяльність викладача - спрямовує процес, спостерігає.

6 етап - захист проектів.

Діяльність учнів - захищає проект. Беруть участь в колективній оцінці результатів проекту.

Діяльність вчителя - бере участь в колективній оцінці результатів проекту.

Застосовуючи метод проекту, я побачила, що частіше доводиться мати справу зі змішаними типами проектування, тому що вони мають ознаки дослідницької та творчої діяльності.

Результат можна побачити і на "малоуспішних" учнях. Нехай захист і не блискучий, але для дитини індивідуальне просування до успіху, який, я вважаю, дуже важливе.

Висновки. Аналізуючи й оцінюючи стан підготовки й використання шкільної навчальної літератури з іноземних мов, можна з певною відповідальністю стверджувати: поки що не з'явилися універсальні підручники, ефективні для всіх умов навчання. Серія шкільних підручників може успішно виконати свої функції лише в тому випадку, якщо вона буде являти собою єдину цілісну систему чітко дібраних компонентів для навчання усного і писемного мовлення у визначених навчальною програмою межах. На наше переконання, цього можна досягти лише за умови, що така серія буде створюватись одним авторським колективом, за єдиною концепцією та в умовах чіткої координації діяльності всіх членів колективу [5; 6]. Створення серії ефективних підручників з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів – це складна комплексна багатоаспектна наукова проблема, успішне розв'язання якої під силу лише висококваліфікованим лінгвістам, методистам, дидактам, психологам та іншим спеціалістам, озброєних цілісною, перевіреною на практиці, дидактико-методичною концепцією, що ґрунтується на новітніх досягненнях науки. Важливо, щоб автори у комплексі володіли знаннями цих наук і могли ефективно їх застосовувати у процесі підготовки змісту підручника. А відтак, необхідно удосконалювати систему створення навчальної літератури, починаючи з визначення авторського колективу. На наш погляд, це найважливіший чинник впливу на її якість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагіна І.М. Методика навчання англійської мови на початковому етапі в загальноосвітніх установах / І.М. Верещагіна. – М.: Освіта, 1998. – 43 с.
2. Кульчицька Н. Л. Реалізація виховного потенціалу на уроках англійської мови / Н. Л. Кульчицька. – Омск, 2012. – 42 с.
3. Негневицька Є.І. Англійська мова: Книга для вчителя / Є.І. Негневицька. – М.: Освіта, 1992. – 189 с.
4. Рогова Г.В. Методика навчання іноземній мові / Г.В. Рогова. – Москва: Просвіта, Вища школа, 1999. – 427 с.
5. Соцька Є. В. Виховний потенціал іноземної мови як навчального предмету у міжкультурній освітній парадигмі / Є. В. Соцька. – Ставропілля, 2011. – 55 с.
6. Фатохов Д.В. Питання морального виховання на уроках іноземної мови / Д.В. Фатохов. – Уфа: Вид-во УГКР, 2003. – 56 с.
7. Щерба Л.В. Мовна система і мовна діяльність / Л.В. Щерба. – М.: Прогрес, 1994. – 381 с.